עין משפט נר מצוה

קלג א מיי' פ"ה מהל' עבודת כוכבים הלכה ה:
קלד ב מיי' שם פ"ג הלכה ו:
קלה ג ד מיי' פט"ו מהל' שגגות הלכה ג:
קלו ה מיי' שם הלכה

רבא אמר פטור. אע"ג דבפ' בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) אמר בעבודת כוכבים יהרג ואל יעבור י"ל נהי דחייב למסור עצמו לכתחלה מ"מ היכא דלא מסר את עצמו לא מיחייב מיתה ואין לומר דרבא לטעמיה דאמר בפ' ר' ישמעאל (ע"ז דף נד. ושם) אפי' עבודת כוכבים בצינעא נאמר וחי בהן ולא שימות בהן דא"כ הני ל)(כריתות) דמייתי לימא דאתיא כמ"ד בפרק בן סורר ומורה (לקמן דף עד.) יהרג ואל יעבור דפלוגתא דתנאי היא * וי"ל הא דאמר יהרג ואל יעבור היינו בפרהס עבודת כוכבים והכא איירי בעבודת כוכבים שהכל עובדים מאהבה ומיראה דומיא דהמן דמייתי ומתני' דאחד העובד משמע ליה דאיירי כה"ג דאי בפרהס עבודת כוכבים לא איצטריך דשמעינן ממתני' דהפוער עצמו לפעור * אע"ג דמכוין לבזויי חייב מיהו הויא דכהן משיח הוה מצי לאוקומי בפרהס עבודת כוכבים אלא דמשני שפיר וא"ת ורבא אמאי לא השתחוה מרדכי להמן וי"ל כדאמר במדרש שהיו צלמים על לבו אי נמי משום קידוש השם כדאמרינן בירושלמי דשביעית (פ"ד) כגון פפוס ולוליינוס אחים שנתן להם מים בזכוכית צבועה ולא קיבלו מ): ורבא

מ"ש איהו מינן דידן ואין דקאמרי אחוכי עליה ומתני' כאן ביחיד הניסת כאן ברבים הניסתים יחיד לא מימלך וטעי בתריה רבים מימלכי ולא טעו בתריה אמר רב יוסף מנא אמינא לה דכתיב [1]לא תאבה לו ולא תשמע אליו [א]הא אבה ושמע חייב איתיביה אביי מי שאני בין ניסת דרבים לניסת יחיד והתניא [2]כי יסיתך אחיך בן אמך אחד יחיד הניסת ואחד רבים הניסתים והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים ורבים מכלל יחיד יחיד מכלל רבים להחמיר על גופו ולהקל על ממונו רבים מכלל יחיד להקל על גופם ולהחמיר על ממונם בהא מילתא הוא דשאני אבל בכל מילי כי הדדי נינהו אלא אמר אביי כאן בניסת מפי עצמו כאן בניסת מפי אחרים מפי עצמו מימלך מפי אחרים גריר בתרייהו אמר אביי מנא אמינא לה דכתיב לא תאבה לו ולא תשמע אליו הא אבה ושמע חייב רבא אמר אידי ואידי בניסת מפי אחרים הא דא"ל כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה הא דלא א"ל כך אוכלת כך שותה כו' אמר רבא מנא אמינא לה דכתיב [3]מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך וגו' מה לי קרובים ומה לי רחוקים הכי קא"ל מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים מאי לאו דאמר ליה כך אוכלת כך שותה כך מטיבה כך מריעה ש"מ רב אשי אמר סיפא בישראל [א]מומר רבינא אמר לא זו אף זו קתני [ב]איתמר העובד עבודת כוכבים מאהבה ומיראה אביי אמר חייב רבא אמר פטור אביי אמר חייב דהא פלחה רבא אמר [ב]פטור אי קבליה עליה באלוה אין אי לא לא: סימן עב"ד ישתחו"ה למשי"ח: ואמר אביי מנא אמינא לה דתנן העובד עבודת כוכבים אחד העובד כו' מאי לאו אחד העובד מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא כדמתרץ רבי ירמיה [ג]אמר אביי מנא אמינא לה דתניא [4]לא תשתחוה להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם כמותך יכול אפילו נעבד כהמן ת"ל [4]ולא תעבדם והא המן מיראה הוה נעבד ורבא כהמן ולא כהמן כהמן דאיהו גופיה עבודת כוכבים ולא כהמן דאילו המן מיראה והכא לאו מיראה ואמר אביי מנא אמינא לה דתניא [ד]כהן משיח בעבודת כוכבים רבי אומר בשגגת מעשה וחכמים אומרים [ג]בהעלם דבר [ד]ושוין שבשעירה כיחיד [ה]ושוין שאין מביא אשם תלוי [ה]האי שגגת מעשה דעבודת כוכבים ה"ד אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא והשתחוה לו אי קבליה עליה באלוה מזיד הוא ואי

מאי שנא איהו. להיות אלוה יותר ממני ואין דקאמר ליה אחוכי עליה: **ומסניפין.** דקשיין אהדדי הכי מתוקמא רישא דקתני עובד אין אומר לא: **ברבים הניסתים.** דאפילו נתרצו מימלכי והדרי בהו ולא טעו הלכך לא קרינא ביה אבה ושמע וסיפא דמחייב באבה ושמע ביחיד הניסת דכיון דנתרצה לאו דעתיה למהדר והוא אבה ושמע ורחמנא חייביה: **והוציא הכתוב יחיד מכלל רבים.** וילך ויעבוד וגו' וסקלתם (דברים יז): **ורבים מכלל יחיד.** לדון בסייף הכה תכה (שם יג) דעיר הנדחת: **להחמיר על ממונם.** ושרפת באש וגו' (שם) אבל יחיד הקל בממונו שלא גזר עליו לאבדו: **מפי עצמו.** שאין אחר מסיתו: **מנא אמינא לה.** דבדבורא ניסת מפי אחרים הוא דמחייב: **הא אבה ושמע.** למסיתו חייב: **אידי ואידי בניסת מפי אחרים.** ומשכחת לה דלא מתחייב ניסת משום אבה ושמע כגון דלא אמר ליה מסית שבחיה דעבודת כוכבים כך אוכלת וכך שותה דכיון דלא ידע ביה מילתא דשבחיה מהדר קא הדר ביה ולא אבה ושמע: **מנא אמינא לה.** דכי כתוב אבה ושמע כדאמר ליה כך אוכלת וכך שותה משתעי: **דכתיב.** בפרשת מסית מאלהי העמים אשר סביבותיכם הקרובים אליך או הרחוקים ממך מה לי קרובים ומה לי רחוקים ולמה הזכיר קרוב ורחוק אלא מפני שדרכו של מסית לדבר על עבודת כוכבים רחוקה שאינו מכיר בה ומוציא בפיו השקר ואומר כך אוכלת וכך שותה לפיכך אני אומר לך הסתכל בעבודת כוכבים הקרובות לך ותראה שאין בהם ממש ומהן אתה למד טיבן של רחוקים. אלמא קרא בדאמר ליה כך אוכלת כתוב: **רב אשי אמר סיפא.** דמחייב באמירה בישראל מומרי ו) דכיון דקבל עליה תו לא הדר ביה שהרי הופקר בכך: **רבינא אמר.** לעולם בישראל גמור וכולה מתני' בחד טעמא ותנא רישא עובד וסיפא אומר ולא זו אף זו קתני כלומר ולא עובד בלבד אמרו אלא אף אומר חייב: **מאהבה ומיראה.** מאהבת אדם ומיראת אדם ולא חשבה בלבו באלהות: **חייב.** במזיד ובהתראה במיתה ובשוגג דקסבר מותר לעשות כן חייב בחטאת: **פטור.** בין במזיד בין בשוגג דלאו כלום עבד: **אחד העובד.** והלא המזבח והמקטיר עובדין הן אלא הכי קאמר אחד העובד ואפילו מאהבה ומיראה ואחד המזבח לשם אלהות דתנא סיפא לגלויי עליה דרישא דמאהבה ומיראה הוא ואפילו הכי חייב: **כדפירן ר' ירמיה.** אחד העובד כל עבודה שהיא דרכה בכך ואחד המזבח שלא כדרכה ולעולם רישא וסיפא לשם אלהות: ז)**ולא תעבדם.** יתירא הוא: **נעבד כהמן.** שעשה עצמו עבודת כוכבים כדאמר במגילה (דף יט.) דאי לאו הכי לא הוה מרדכי מתגרה בו והיה כורע ומשתחוה לו: **והא המן.** מיראת המלך הוו פלחי ליה כדכתיב (אסתר ג) כי כן צוה לו המלך וקתני דלא: **ודלא כהמן.** דקתני ח) יכול אפילו נעבד כהמן לאו למיסר מיראה אלא למיסר אדם הנעבד לשם עבודת כוכבים שלא מיראה למסגד ליה בסתמא והאי דנקט המן משום דעשה עצמו עבודת כוכבים הוא: **כהן משוח.** בקרבן עבודת כוכבים: **ר' אומר בשגגת מעשה.** אפילו לא נעלם ממנו איסור עבודת כוכבים אלא ששגג במעשה חייב. ואע"ג דבשאר מצות אין מביא קרבן האמור בו אלא א"כ נעלמה ממנו הלכה דכתיב גבי חטאת צבור (ויקרא ד) ונעלם דבר כגון הורו ב"ד שחלב מותר ועשו ע"י העלמתן דכפר כהן משוח כתוב (שם) לאשמת העם הרי משוח כצבור אפילו הכי בעבודת כוכבים שקרבנו שוה לשאר יחידים כדקתני ואזיל מחייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר. ולקמן מפרש האי שגגת מעשה היכי דמי: **וחכ"א.** אף כאן אינו חייב אלא בהעלם דבר. ובהוריות בפ"ב (דף ז:) ילפינן טעמא מקרא: **ושוין שבשעירה כיחיד.** ואפילו לרבנן דלא משוי ליה כשאר יחיד לענין להתחייב בלא העלם דבר מודים הן שאין קרבנו בעבודת כוכבים חלוק משאר יחיד שמביא שעירה דכתיב גבי קרבן עבודת כוכבים בפרשת שלח לך (במדבר טו) ואם נפש אחת אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משוח (א) משמע ואע"פ שנשיא ומשוח חלוקין מן היחידים בשאר מצות שהנשיא מביא שעיר זכר ואכל וכהן משוח פר ונשרף והיחיד מביא כשבה או שעירה בעבודת כוכבים שוין הן: **ושוין שאינו מביא אשם תלוי.** על שום לא הודע שבתורה משום דגבי אשם תלוי כתיב (ויקרא ה) על שגגתו אשר שגג משמע מי שמביא חטאת על הודע דשגגת מעשה מביא אשם תלוי על לא הודע יצא משוח שאין מביא חטאת אלא בהעלם דבר ואשמעינן הכא אפילו לרבי דאמר שיש לך קרבן שהמשוח חייב בשגגת מעשה מודה הוא שאין מביא אשם תלוי. ובמס' הוריות (ז:) יליף מקרא מדכתיב באשם תלוי (ויקרא ה) שגגתו שגגתו ט) תרי זימני מי שכל חטאו בשגגה יצא משוח שאין כל חטאו בשגגה שהרי בשאר מצות צריך העלם דבר: **שגגת מעשה.** בלא העלם דבר ה"ד: **הרי לבו לשמים.** ולא השתחוה זה לעבודת כוכבים לא מזיד ולא שוגג הוא י) אלא לשמים שהרי לשמים נתכוין ואפילו היה יודע שזה הבית עבודת כוכבים הוא והוא משתחוה בתוכו לשמים אין כאן עונש שהרי אף משתחוה לבית הכנסת לא לבית הוא משתחוה אלא למי ששכן שמו עליה: **אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה.** צורה דמות כ) שהיו רגילין לעשות בדמות המלך והרואה אותו משתחוה לו לכבוד המלך ופעמים שעובדין אותו וזה רואה אחד שהיה נעבד ולא ידע שהוא נעבד והשתחוה לו: **אי דקבליה עליה באלוה.** שהשתחוה לו לשם עבודת כוכבים מזיד הוא:

ואי

מסורת הש"ס

א) [גמ"א: משומד], ב) שבת עב: [כריתות ג.], ג) [ולעיל רש"ש], ד) הוריות ז:, ה) שבת עב: כריתות ג., ו) גמ"א: משומד, ז) [נ"ל אמר ר"י נעבד], ח) [הא דקתני רש"ש], ט) [שגגתו שגג רש"ש], י) גמ"א לימא הוא, כ) גמ"א: צלם, ל) [נ"ל כריתות], מ) [עי' תוס' שבת עב:].

◆

תורה אור השלם

1. לא תֹאבֶה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תָחוֹס עֵינְךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמֹל וְלֹא תְכַסֶּה עָלָיו: דברים יג ט

2. כִּי יְסִיתְךָ אָחִיךָ בֶן אִמֶּךָ אוֹ בִנְךָ אוֹ בִתְּךָ אוֹ אֵשֶׁת חֵיקֶךָ אוֹ רֵעֲךָ אֲשֶׁר כְּנַפְשְׁךָ בַּסֵּתֶר לֵאמֹר נֵלְכָה וְנַעַבְדָה אֱלֹהִים אֲחֵרִים אֲשֶׁר לֹא יָדַעְתָּ אַתָּה וַאֲבֹתֶיךָ: דברים יג ז

3. מֵאֱלֹהֵי הָעַמִּים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיכֶם הַקְּרֹבִים אֵלֶיךָ אוֹ הָרְחֹקִים מִמֶּךָּ מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קְצֵה הָאָרֶץ: דברים יג ח

4. לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תָעָבְדֵם כִּי אָנֹכִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֹּקֵד עֲוֹן אָבֹת עַל בָּנִים עַל שִׁלֵּשִׁים וְעַל רִבֵּעִים לְשֹׂנְאָי: שמות כ ד

◆

גליון הש"ס

תוס' ד"ה רבא. וי"ל הא דאמר. ע"ל סה ע"א תוד"ה הואיל ויפנו: בא"ד אע"ג דמכוין לבזויי. ע"ל סד ע"א תוס' ד"ה אע"ג:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ושוין כו' ואחד משוח במשמע:

◆

מוסף רש"י

מטיבותן של קרובים אתה למד מה טיבותן של רחוקים. כשם שאין ממש בקרובים, כך אין ממש ברחוקים (דברים יג ח). רבי אומר בשגגת מעשה. לחודיה, וחכמים אומרים בהעלם דבר. כלומר עם שגגת מעשה כשאר מצות (הוריות ז:). הרי לבו לשמים. דאי נמי בבית עבודת כוכבים השתחוה לשמים לאו איסורא עבד וליכא חטאת (כריתות ג. ובעי"ז שבת עב:). אנדרטא. צורת המלך שעושין לכבוד המלך והשתחוה לה ולא לשם אלהות (שבת עב:).